

महाराष्ट्र राज्याचे चर योजना मापदंड व कार्यपद्धती
धोरण ठरविण्याकरिता अंतरविभागीय अभ्यासगटाची
स्थापना करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
जलसंपदा विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : लाक्षेवि २०१७/प्र.क्र. ३६२/२०१७/लाक्षेवि(कामे)
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई : ४०० ०३२.
दिनांक : २५ मे २०२२

प्रस्तावना :-

जलसंपदा विभागाच्या मोठ्या, मध्यम व राज्यस्तरीय लघु प्रकल्पांच्या लाभक्षेत्रात पाणथळ / खराबा क्षेत्राच्या पुनर्प्राप्तीकरिता जलनिःस्सारणाची कामे करण्यात येतात. जलसंपदा विभागामार्फत सदर कामे यंत्रामार्फत करण्यात येत असून, इतर कोरडवाहू शेतजमिनीच्या बाबतीत याच प्रकारची कामे कृषी विभागामार्फत राबविली जातात, तसेच मृद व जलसंधारण विभागामार्फतही मोठ्या प्रमाणावर ही कामे होत असतात. याशिवाय सदर कामात महात्मा गांधी रोजगार हमी योजनांतर्गत मजुरांच्या सहाय्याने मृद व जलसंधारण विभागाद्वारे कामे करून घेण्यात येतात व त्याकरिता त्या विभागाचे मापदंड उपलब्ध आहेत. मात्र, या चारही विभागांद्वारे सदर कामे करताना वापरण्यात येणाऱ्या आर्थिक व तांत्रिक निकषात / मापदंडात फरक असल्याचे निदर्शनास आलेले आहे. जलसंपदा विभागात वापरात असलेले आर्थिक निकष सन १९९१ मध्ये ठरविण्यात आलेले होते. तथापि, यानंतर सदर आर्थिक निकषात बदल झाले नसून अद्ययावत मापदंडाच्या अभावामुळे मागील पूर्ण दशकात जलसंपदा विभागांतर्गत चर योजनांची कामे जवळपास बंद आहे. नवीन लाभक्षेत्र ओलिताखाली आणणे या कामात लागणारा निधीच्या तुलनेत चर योजनांच्या कामांद्वारे लाभक्षेत्रातील पाणथळ / खराबा क्षेत्र पुनर्प्राप्त करून नापीक क्षेत्र सुपीक करणे आर्थिक व सामाजिकदृष्ट्या जास्त योग्य राहते.

तथापि, पाणथळ / खराबा क्षेत्र निर्मूलनाचे काम करणाऱ्या चारही विभागाच्या कार्यपद्धती व तांत्रिक, आर्थिक मापदंडात असलेल्या फरकामुळे अनावश्यक प्रश्न निर्माण होतात. शासकीय खर्चाने होणाऱ्या कामात सुसुत्रता राहण्याच्या दृष्टीने हे अनिवार्य आहे की, एकासारखे काम करणारे सर्व शासकीय विभागांनी समानरित्या कामे करावी. यास्तव नियोजन व वित्त विभागाची सहमती असून, चारही विभागांनी एकत्रितरित्या परामर्श करून “चर योजना मापदंड व कार्यपद्धती धोरण” अंतीम करण्याच्या सूचना दिल्या आहेत. सदर कार्यवाही करण्याच्या दृष्टीने आंतरविभागीय अभ्यासगटाची स्थापना करण्याचे शासनाच्या विचाराधीन होते. त्याबाबत शासन पुढीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :-

१. संपूर्ण राज्यात पाणथळ / खराबा क्षेत्र निर्मित झालेल्या विविध प्रकारच्या भुस्तर असलेल्या क्षेत्रावर जलनिःस्सारणाची कामे, चर योजना इत्यादी उपाय योजनांचे सर्व समावेशक आर्थिक व तांत्रिक निकषांसह चर योजना मापदंड व कार्यपद्धती धोरण ठरविण्यासाठी खालीलप्रमाणे अभ्यासगटाची स्थापना करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	पदनाम	समितीमधील पदनाम
१	अपर मुख्य सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई	अध्यक्ष
२	सचिव(लाक्षेवि) , जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
३	सहसचिव, कृषी विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
४	सहसचिव, रोजगार हमी योजना विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
५	सहसचिव, मृद व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
६	मुख्य अभियंता तथा सहसचिव (पा.), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
७	उपसचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
८	उपसचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
९	अधीक्षक अभियंता व संचालक, पाटबंधारे संशोधन व विकास संचालनालय, पुणे	सदस्य सचिव

२. समितीची कार्यकक्षा

- चर योजनांसाठी वापरावयाचे तांत्रिक मार्गदर्शक तत्वे तयार करणे. सदर Guidelines मध्ये वेगवेगळ्या भुस्तरात वापरावयाची प्रमाणीत संकल्पचित्रे (Type designs) व कामाची तांत्रिक विनिर्दिष्टे (Technical specification) यांचा समावेश असावा.
- विविध प्रकारच्या चर योजना (Surface or subsurface), विविध प्रकारच्या जमिनीत (Deep soil, medium soil etc) करिता लागू करावयाचे आर्थिक निकष तयार करणे.
- या कामांचे अंमलबजावणीस्तव चारही विभागाचे सुस्पष्ट कार्यक्षेत्र व कार्यपद्धत (मजुरांद्वारे, यंत्रांद्वारे इत्यादी) याच्या शिफारशी शासनास सादर करणे.

३. समितीस तज्ञांशी आवश्यकता भासल्यास, विशेष निमंत्रित म्हणून समिती सदस्यांना आमंत्रित करू शकेल.

४. समितीने आपला अहवाल शासनास तीन महिन्यात सादर करावा.

सदर शासन निर्णय नियोजन विभाग व वित्त विभाग यांनी दिलेल्या सुचनांनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

हा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०२२०५२५१७०३४५२४२७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने सांक्षाकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(अशोक पिदूरकर)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत:

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, महाराष्ट्र राज्य.
२. मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य.

३. सर्व मा. मंत्री, महाराष्ट्र राज्य.
४. सर्व मा.राज्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य.
५. सर्व सन्माननीय मा.विधानसभा / परिषद सदस्य.
६. सर्व मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची कार्यालये.
७. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.
८. मा. मुख्यमंत्री महोदयांचे अप्पर मुख्य सचिव.
९. सर्व मंत्रालयीन विभाग.
१०. अ.मु.स, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
११. अ.मु.स (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१२. अ.मु.स, कृषी पशुसंवर्धन व दुग्ध व्यवसाय विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१३. अ.मु.स (जलसंपदा) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२
१४. प्रधान सचिव, रोजगार हमी योजना विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१५. प्रधान सचिव, मृद व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१६. सचिव (लाक्षेवि) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२
१७. सचिव (प्रकल्प समन्वय) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई - ३२
१८. महासंचालक, महाराष्ट्र अभियांत्रिकी संशोधन संस्था, नाशिक
१९. सर्व कार्यकारी संचालक, पाटबंधारे विकास महामंडळे.
२०. सर्व मुख्य अभियंता, जलसंपदा विभाग.
२१. सर्व अधीक्षक अभियंता, जलसंपदा विभाग
२२. अधीक्षक अभियंता व संचालक पाटबंधारे विकास व संशोधन संस्था, पुणे
२३. निवडनस्ती.